

PRÍ
PRA
VA

ZA
SIEVA
NIE

SVET MNOHÝCH SVETOV

NOVÝ PROGRAM

Nový program tranzit.sk vychádza z kritického rámca, v ktorom je súčasná mnohonásobná kríza chápaná aj ako kríza kultúrna, výsledok modernej, koloniálnej, kapitalistickej i patriarchálnej paradigmy, ktoré vymazali a ohrozili iné formy života a spôsoby poznania, bytia a vzťahovania sa. Vzdelávanie považujeme za kľúčové pre dosiahnutie systematickej zmeny spoločnosti, ktorú potrebujeme naliehavejšie než kedykoľvek predtým, a preto náš nový program stavia na pedagogickom potenciáli umeleckej praxe a jej presadzovaní spravodlivejšieho, ekologicky stabilného a vzťahovo prepojeného sveta.

Tento program, prinášajúci echá z iných miest, časov a kultúr do širšej ekológie poznania a vytvárajúci dialóg medzi alternatívnymi vzdelávacími priestormi, dekoloniálnym myslením, umeleckými formami a praxou starostlivosti, vzájomnej pomoci a solidarity, chce rozvíjať vzťahy založené na vzájomnosti, otvárať nové možnosti spolupráce aj s miestnou komunitou a ľuďmi so záujmom o procesy spoločného navrhovania a tvorby.

Názov programu – **Svet mnohých svetov** – vychádza z často citovanej požiadavky zapatistov, guerillového hnutia pôvodných obyvateľov štátu Chiapas (Mexiko), ktoré už takmer štyridsať rokov buduje svoju cestu k autonómii, vzdoruje zabavovaniu pôdy, represiám a útlaku, a vytvára trajektóriu k „svetu, do ktorého sa zmestia mnohé svety“. Zdieľame ich víziu sveta založeného na multiverzálnych, horizontálnych a spravodlivých vzťahoch, v ktorom sú rôznorodé formy poznania rešpektované a obhajované.

Svet mnohých svetov opätovne artikuluje vzťah medzi výskumnými, kurátorskými a vzdelávacími aktivitami tranzit.sk a verejnými a k verejnosti sa obracajúcimi programami tým, že buduje flexibilný a porézny priestor, ktorý je otvorený komunite, jej zapájaniu sa. Odráža sa to aj v novom architektonickom riešení priestorov výstavy, ktoré pre túto príležitosť navrhlo architektonické štúdio Woven, v krúživom pohybe spájajúcom miestnosti do nerušeného sledu navzájom komunikujúcich priestorov.

Uvítací a stretávací bod, nová *vzdelávacia stanica*, ktorá plní viaceré funkcie: sčasti knižnica, výskumný a vzdelávací lab, sčasti výstava umeleckých projektov, bude priestorom pre prednášky, semináre, workshopy a debaty. Vzdelávacia stanica bude slúžiť aj ako živý archív objektov a vzťahov prítomných v okolí, ako semenisko ďalších projektov umeleckej a odbornej verejnosti i obyvateľstva na tomto území.

Vypracovanie tohto dlhodobého programu a jeho prvej, inauguračnej výstavy **Príprava ~ Zasievanie**, na ktorom sa so mnou kurátorsky podieľali Alessandra Pomarico, Borbála Soós a Ovidiu Țichindeleanu, bolo procesom prelínania, vzájomnej inšpirácie, zdieľania skúseností a spoločného starania sa o realizáciu projektu. Som za našu spoluprácu vďačná a verím, že má potenciál otvoriť ďalšie spoločné projekty v blízkej budúcnosti.

Judit Angel

PRÍ
PRA
VA

ZA
SIEVA
NIE

GRO
UND
ING

SE
ED
ING

Marwa Arsanios
Chto Delat
Kitti Gosztola &
Bence György Pálinkás
Francisco Huichaqueo
Saodat Ismailova
Amanda Piña
Emília Rigová

29.04. – 15.07.2022

tranzit.sk

PRÍPRAVA ~ ZASIEVANIE

Výstava a vzdelávací priestor **Príprava ~ Zasievanie** otvára niekoľkoročný program tranzit.sk **Svet mnohých svetov**. Program ako celok skúma štyri hlavné témy a ich prepojenie: súčasnú spoločenskú, politickú a ekologickú krízu; modernitu a dekolonialitu; vytváranie poznania ukotvené v telesnosti a založené na spolupráci a politike každodenného života.

Ako sa môžeme odučiť násilné a ničivé paradigmy koloniálneho, rasového, ableistického, patriarchálneho kapitalizmu a predstaviť si svet, v ktorom sú rôzne systémy poznania rovnako hodnotné a spolupodielajú sa na ochrane života vo všetkých jeho podobách?

Kurátorský prístup, kladúci dôraz na pedagogickú funkciu výstavy a na inherentnú moc umenia ako nástroja na vytváranie novej predstavivosti, zahŕňa umelcov a umelkyne, ktorých práca posilňuje kolektívne regeneračné procesy a navrhuje predznamenávajúce scenáre budovania spoločenských infraštruktúr podporujúcich naše širšie ekosystémy.

Výstava vychádza z kritiky antropocénu, súčasného neutržateľného systému a jeho nekropolitiky (politiky smrti), ktoré spôsobujú spoločenskú a ekologickú katastrofu bezprecedentných rozmerov, a ponúka prostredníctvom rôznorodých umeleckých perspektív postrehy z rozličných svetonázorov, spôsobov chápania a kontextov. Vybrané umelecké diela spolu so sprievodným programom si kladú za cieľ otvoriť debatu o dekolonizovaní vytvárania poznania, o uzdravovaní našich vzťahov so zemou a podporovaní vzniku autonómnych vzdelávacích priestorov a procesov budovania komunity. Pozvaní umelci a umelkyne zápasia s problémami prekladu medzi rôznymi systémami poznania, budujú mosty medzi západnými paradigmami a domorodými, tradičnými kozmológiami a nechávajú zaznieť hlasy marginalizovaných, občianskych práv zbavených či stigmatizovaných komunit. Projekt v sebe nesie výzvu k prekonaniu rasizmu, xenofóbie, univerzalizmu, znevýhodňovania druhých na základe odlišnosti a kultúrnej aropriácie tým, že spochybňuje naše zvyky, pýta sa, ako chceme spolu žiť, ako prekonať zaujatost' a odlúčenie (v rámci nás samých, od seba navzájom a od väčšieho ekosystému, ktorého sme súčasťou) a prelomiť formy extraktívizmu prítomné aj v práci v kultúre.

Umelci a umelkyne tu zdieľajú poznanie predkov, postupy založené na vzťahu so zemou, feministické iniciatívy a úvahy o commoningu, teda spoločnom zdieľaní zdrojov, evokujú pocit previazanosti, vzájomnosti, zodpovednosti a starostlivosti o

Kitti Gosztola & Bence György Pálinkás, *Utópia divokej záhrady/Wild Garden Utopia*, 2018 - ongoing

našu spoločnú budúcnosť a budúcnosť ďalších generácií. Pritom vychádzajú z dekoloniálnych perspektív a/lebo zo skúsenosti pôvodných národov, stavajú na dedičstve sociálnych a emancipačných hnutí. **Príprava ~ Zasievanie** upozorňuje na nutnosť prekonať eurocentrizmus a západné hegemonické modely nielen preto, aby sme mohli dekonštruovať naratívy nadradenosti, pokroku a univerzalizmu a vzdorovať formám rasového kapitalizmu, asymetrie moci a binárnej reprezentácie, ale aj preto, aby sme mohli dať priestor praxi regenerácie, re-existence a nápravy, zdieľať príbehy inak a rozpamätávať sa na svoju identitu a znovu ju budovať v sieti medziľudských vzťahov. Zasievame nádej a ukotvujeme sa v celistvosti, vzájomnej prepojenosti, a pritom spolu tkáme novú, avšak zároveň veľmi starú látku vzťahov.

Otázka zeme má centrálné postavenie v mnohých umeleckých dielach výstavy: v súvislosti s ťažbou, násilím a toxicitou v horskej oblasti neďaleko Santiaga (Čile) v diele **Amandy Piña**; vo vzťahu k boju proti privlastňovaniu spoločných zdrojov, ktorý vedú členky ekofeministickej komunity v Rojave (kurdska komunita v severnej a východnej Sýrii), ako je to zobrazené aj vo filme **Marwy Arsanios**; zosobnená ako štedrá Matka Zem a domov predkov, zásobáreň lásky a odboja naprieč generáciami vo filme **Francisca Huichaqueoa**, ktorý približuje boj jeho mapučského národa za územnú zvrchovanosť a právo na existenciu (Čile); dielo **Saadat Ismailovej** reaguje na podobné problémy z inej geografickej oblasti, odkazuje na vymazanie tradičných kultúr a jazykov a dopad sovietskej expanzie do Strednej Ázie. Jej film ukazuje, ako ľudia znovu získali, čo stratili, svoje korene, svoj pocit toho, „kým sú“, a svoje hlboké spojenie so svetom prírody, so zemou a duchmi, s riekami, zvieratami, lesmi.

Otázky prekladu medzi rôznymi systémami poznania, kultúrными a spoločenskými skúsenosťami zohrávajú kľúčovú rolu v práci umeleckej skupiny **Chito Delat**, ktorá

skúma význam domorodého zapatistického hnutia z Chiapas (Mexiko) v pestovaní inej politickej obraznosti v súčasnom Rusku. Film je výsledkom procesu učenia, v ktorom sa účastníci zaoberajú duchom zapatizmu, princípmi autonómie, rovnosti, spravodlivosti a slobody pre všetkých, ako sú zakotvené v zapatistickej samospráve a kozmopolitike, aby posúdili svoje vlastné požiadavky, naliehavosť a možnosti politicky konať v militarizovanej krajine ovládanej despoticou, autoritárskou a represívnou mocou.

Prepojeniam medzi ekológiou, životným prostredím a sociálno-politickou oblasťou sa venujú aj **Kitti Gosztola & Bence György Pálinkás** a **Emília Rigová** v predobraze novej budúcnosti. Umelecká dvojica vytvára paralelu medzi vnímaním nepôvodných invázií rastlín a xenofóbiou voči migrantom, a predznamenáva budúcnosť, v ktorej sa tieto predtým démonizované rastliny stanú zdrojom dôležitým pre prežitie. Umelkyňa Emília Rigová, hovoriaca z intersekcionalnej perspektívy a zakotvená v rómskej skúsenosti, prináša napätie medzi utopickou víziou spravodlivejšej, inkluzívnejšej a rovnejšej budúcnosti pre všetkých a obrazom globálnej katastrofy, ktorá so sebou prináša ešte väčšiu rasovú a etnickú diskrimináciu, neistotu a útlak.

Umelkyne a umelci zastúpení na tejto výstave navrhujú potrebnú systematickú a štrukturálnu zmenu rôznorodými spôsobmi, z vlastných situovaných pozícií, odsudzujú a poeticky prevracajú účinky prebiehajúcich procesov vymazávania, útlaku a ničenia, podnecujú ku kritickému prístupu a preorientovávajú našu vnímanosť na gestá nápravy, politiku starostlivosti a príklady sebestačných mikroekonomík.

Ich práca založená na praxi a ukotvená v politickom a kritickom vedomí je kľúčová vo formulovaní námietok voči spoločnosti a mobilizovaní foriem afektov a politiky v každodennosti. Prostredníctvom svojho umenia, filmov a poetiky vyzývajú na ukončenie ťažby a komodifikácie života; utvárajú víziu nového, odlišného vzťahu k prírodnému svetu a spoločnosti; sprostredkujú silu snov, obradov a starých i nových rituálov na podporu boja; predkladajú svoju duchovnú a politickú skúsenosť *za svet, do ktorého sa zmestia mnohé svety*.

Príprava ~ Zasievanie je teda spôsob, ako sa prostredníctvom výstavy zaväzujeme položiť základy dlhodobej trajektórie epistemologickej rekonštrukcie, zasievať dekoloniálne myšlienky a gestá smerom k inej budúcnosti, takej, ktorá hľadá na niekoľko generácií pred tou našou a po nej.

Judit Angel, Alessandra Pomarico, Borbála Soós, Ovidiu Țichindeleanu

Príprava ~ Zasievanie je výsledkom kurátorskej spolupráce štyroch osôb: pedagogičky, kurátorky a spisovateľky Alessandra Pomarico (Lecce/New York), výskumníčky a kurátorky Borbály Soós (Londýn), filozofa a spisovateľa Ovidiu Țichindeleanu (Kišiňov/kodaň) a kurátorky a riaditeľky tranzit.sk Judit Angel (Bratislava/Budapešť).

GROUNDING ~ SEEDING

The exhibition and learning space **Grounding ~ Seeding** inaugurates tranzit.sk's upcoming multi-year program titled **A World of Many Worlds**. At large, the program explores four major issues and their interconnection: the current social, political, and environmental crises; modernity and decoloniality; embodied, collaborative practices of knowledge production; and politics of everyday life.

How can we unlearn the violent and destructive paradigms of colonial, racial, ableist, patriarchal capitalism, and imagine a world in which different knowledge systems are equally valuable and cooperate to defend life in all its forms?

The curatorial approach – centering on the pedagogical function of the exhibition and the intrinsic power of art as a tool for reimagining – involves artists whose work reinforces collective regenerative processes and proposes prefigurative scenarios for building social infrastructures in support of our wider ecosystems.

Starting from a critique of the Anthropocene, the current unsustainable system and its necropolitics causing a social and ecological catastrophe of unprecedented dimensions, through a diversity of artistic perspectives, the exhibition proposes insights from different worldviews, ways of understanding, and contexts. The selected artwork together with a related public program aim to open conversations around decolonizing knowledge production, mending relationships with the land, supporting the creation of autonomous learning spaces, and processes of community building. The invited artists grapple with questions of translation between different knowledge systems, bridging Western paradigms and Indigenous, traditional cosmologies, while also giving voice to marginalized, disenfranchised or stigmatized communities. The project calls for overcoming racism, xenophobia, universalism, othering and cultural appropriation by challenging our habits, questioning how we want to live together and how we can interrupt reproducing bias, the condition of separability (within ourselves, with each other and with the larger ecosystem we are part of), and forms of extractivism present in cultural work.

Sharing ancestral knowledge, land-based practices, feminist initiatives, and reflections around commoning, evoking a sense of interrelatedness, reciprocity, response-ability, care for our shared future, and that of the next generations – these artists are driven from within decolonial perspectives and/or Indigenous experiences, building on the legacy of social and emancipatory movements. **Grounding ~ Seeding**

Grounding ~ Seeding

brings to the center the necessity to overcome Eurocentrism and Western hegemonic models, not only to deconstruct narratives of superiority, progress, and universalism, and to resist forms of racial capitalism, power asymmetry, and binary representation – but also to give space to practices of regeneration, re-existence, reparation, sharing stories differently and re-remembering. Seeding hope, and grounding ourselves in wholeness and interdependence, as we weave together a new yet very old fabric of relations.

The question of land appears central in several works of art hosted in the exhibition: in relation to extractivism, violence, and toxicity affecting a montane area near Santiago (Chile) in **Amanda Piña's** work; linked to the fight for the repossession of the commons led by members of an eco-feminist community in Rojava (a Kurdish community in North and East Syria) as addressed by **Marwa Arsanios'** film; as a generous Mother Earth, and the home of the ancestors, the repository of love and resistance across generations in the film of **Francisco Huichaqueo**, bringing the struggle of his Mapuche people, fighting for land sovereignty and the right to exist (Chile); **Saadat Ismailova's** work responds to similar issues from another geography, referring to the erasure of traditional cultures and languages and the impact of Soviet expansion in Central Asia. Her film evokes how people have retrieved their loss, their roots, their sense of “who they are,” and their deep connection with the natural world, land, spirits, rivers, animals, and forests.

Questions around translations between different knowledge systems, and socio-cultural experiences play a key role in the work of the group **Chto Delat**, an artistic inquiry into the relevance of the Zapatista Indigenous movement from Chiapas (Mexico) in nourishing a different political imaginary in nowadays Russia. The film is the result of a learning process in which the participants engage with the spirit of Zapatismo, the principles of autonomy, equality, justice, and freedom for all – as they are embedded in the Zapatista self-governance and their cosmopolitics; the reflection on Zapatismo helps assessing their own demands, urgencies, and capacities to act politically in a militarized country dominated by a despotic, authoritarian, repressive power.

Connections between ecology, environment and the social-political realm are further addressed by **Kitti Gosztola & Bence György Pálincás** and **Emília Rigová** in the prefiguration of a possible future. The artist duo sets up a parallel between the perception of non-native invasive plants and xenophobia toward migrants, and foreshadows a future in which these previously demonized plants become an important resource for survival. Articulating from an intersectional perspective and situated within the Roma experience, artist Emília Rigová introduces a tension between a utopian vision of a more just, inclusive, and equitable future for all – and the image of a global catastrophe, entailing even more racial and ethnic discrimination, precariousness, and oppression.

Suggesting a necessary systemic and structural change, in multiple ways and from their situated positions, the artists featured in this exhibition denounce and poetically reverse the effects of the ongoing processes of erasure, abuse and destruction, encouraging a critique, and reorienting our sensibilities towards gestures of repair, politics of care, and examples of self-sufficient micro-economies.

Saadat Ismailova, *Prenasledovaný/The Haunted*, 2017, video, 22 min 30 s.

Practice-based, grounded in political and critical awareness, the artists' work is crucial in questioning society and mobilizing forms of affects and politics in the everyday. Through their art, films and poetics they call for an end to extraction and the commodification of life; they envision a new, different relationship to the natural world and to society; they convey the potency of dreams, ceremonies, and old and new rituals to advance the struggle; they transmit their spiritual and political experience for *a world in which many worlds can fit*.

Thus, **Grounding ~ Seeding** is a way to commit, through exhibition making, to laying the foundations for a long-term trajectory of epistemological reconstruction, seeding decolonial ideas and gestures toward a different future, one that looks at several generations before and after ours.

Judit Angel, Alessandra Pomarico, Borbála Soós, Ovidiu Țichindeleanu

Grounding ~ Seeding is the result of the collaboration of four curators: educator, curator and writer Alessandra Pomarico (Lecce/New York), researcher and curator Borbála Soós (London), philosopher and writer Ovidiu Țichindeleanu (Chișinău/Copenhagen) and curator and tranzit.sk's director Judit Angel (Bratislava/Budapest).

Amanda Piña je čilsko-mexická umelkyňa žijúca vo Viedni. Jej tvorba je založená na výskume a zameriava sa na skúmanie sociálnych praktík predkov a komunitných tancov pôvodného obyvateľstva Ameriky. Domorodý pohyb a tanečné vedomosti chápe prostredníctvom stelesnenia ako spôsob praktizovania dekoloniálnej ekológie. Jej prax skúma dôsledky výskumu z pozície ženy mestického pôvodu a kriticky sa zaoberá choreografiou v rozšírenom poli. Svoju tvorbu zdieľa v kontexte západného umeleckého sveta i s miestnymi komunitami. Jej diela boli prezentované v inštitúciách, ako sú Tanz Quartier Wien, Kunsthalle Wien a viedenské Múzeum moderného umenia MUMOK, Fondation Cartier pour l'Art Contemporain v Paríži, Kunsten Festival des Arts v Bruseli, De Singel v Antwerpách, Royal Festival Hall v Londýne, Museo Universitario del Chopo, Mexiko, NAVE a Festival Santiago a Mil, Čile. Študovala maľbu, neskôr performanciu, fyzické divadlo v Santiago de Chile, antropológiu divadla v Barcelone a súčasný tanec a choreografiu v Mexiku, Barcelone, Salzburgu a v Montpellieri. Od roku 2008 vedie galerijný priestor nadaLokal vo Viedni zameraný na choreografiu a performanciu v rozšírenom poli, ktorý založila spolu so švajčiarskym vizuálnym umelcom Danielom Zimmermannom.

Klimatické tance (Danzas Climáticas) (premietaná verzia), 2021, sú súčasťou piateho zväzku *Ohrozených ľudských hnutí* (*Endangered Human Movements*), dlhodobého výskumu straty planetárnej kultúrnej diverzity a biodiverzity. Inšpiruje sa dielom mexického antropológa Alessandra Questu, konkrétne tancami zo severnej vysočiny štátu Puebla, ktoré dnes tancujú domorodí Masewalovia v kontexte klimatic-

kej zmeny a ťažby. Tance Tipekajomeh a Wewentiyo predstavujú začiatok cesty do hĺbín hôr v Andách, kde umelkyňa vyrastala, a k opätovnému očareniu toho, čo moderná veda nazýva geológiou. Dielo spochybňuje bežné chápanie hôr ako prírodných zdrojov a namiesto toho prehodnocuje náš vzťah k telu hory prostredníctvom dekoloniálnych prístupov a domorodých postupov. Zaujímajú ju najmä rituály vzájomnosti, starostlivosti, prispievania k miestnemu aktivizmu a taktiky na búranie dichotómií moderné/tradičné; príroda/kultúra; ľudské/ne-ľudské...

*Pôvodná inštalácia pozostávajúca z dvoch filmov vo forme projekcie na stenu a monitora bola vytvorená pre výstavu *And if I devoted my life to one of its feathers?* kurátorovanú Miguelom A. Lopezom v Kunsthalle Wien v roku 2021.*

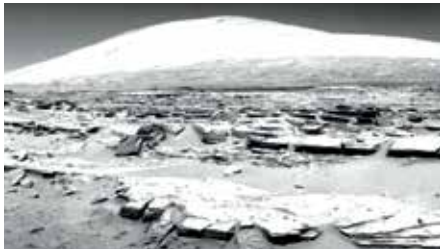
„Čo si skutočne pamätám [z obdobia, keď som bola dieťa,] je, že sme demonštrovali, skákali spolu v uliciach proti vojenskému režimu v dobe prebiehajúceho obrovského sociálneho hnutia. Neskôr som zistila, že táto forma spoločného skákania súvisí so spôsobom, akým Mapučovia, jeden z prvých národov, ktorý dodnes vzdoruje na území, čo sa dnes nazýva Čile, tancovali na svojich rituálnych oslavách. Bolo to moje prvé stretnutie s tancom. Tento zážitok davového telesného pohybu za spravodlivosť ma veľmi poznačil. Preto som hľadala tanec, ktorý nie je len tancom, ale sociálnym hnutím, manifestáciou niečoho iného, vteleného a naliehavého [...] Keď som bola tínedžerka, mala som možnosť pobudnúť s Mapučmi [...] Vykonávali rituály a hovorili s entitami zeme. Mala som pocit, že biologická a kultúrna diverzita sa spolu vytrácajú, teraz však viem, že je ťažké, aby niečo skutočne zmizlo z pamäti ľudí, z ich tiel, vždy sa to nejakým spôsobom vracia naspäť [...] Prestahovala som sa z Latinskej Ameriky do Európy, pretože som túžila hľadať formu umenia alebo tanca, ktorá by nebola o virtuozite, ani o spektakulárnosti, ale vtelená a naliehavá. Ako umelkyňa som našla svoj domov vo Viedni, meste s úžasným umeleckým dianím, s históriou politickej choreografie. Dnes cestujem a prezentujem svoje diela aj v Latinskej Amerike, plním akúsi funkciu mosta. Medzi tu a tam.“

*Amanda Piña v *Dancing with a deer, a jaguar or a snake*. A diptych on the re-appearance of other-than-Human movements, rozhovor od Joachima Bena Yakouba s Amandou Piña a Rolandom Vázquezom, v ETCETERA: <https://e-tcetera.be/dancing-with-a-deer-a-jaguar-or-a-snake/#>.*

Amanda Piña, Klimatické tance
(Danzas Climáticas)
(premietaná verzia), 2021, video, 15 min 2 s.

Amanda Piña is a Chilean-Mexican artist based in Vienna. Her production is research-based

and focuses on the exploration of ancestral social practices and communal dances of Amerindian origin. She understands indigenous movement and dance knowledge through embodiment as a way of practicing a decolonial ecology. Her practice investigates the implications of doing research as a mestiza, and critically engages with expanded choreography as she shares her work in the Western art world context and with local communities. Her work has been presented in institutions such as Tanz Quartier Wien, Kunsthalle Wien and the MUMOK Museum of Modern Art of Vienna, Fondation Cartier pour l'Art Contemporain Paris, Kunsten Festival des Arts Brussels, De Single Antwerp, the Royal Festival Hall London, Museo Universitario del Chopo, Mexico,

NAVE and Festival Santiago a Mil, Chile. She studied painting before continuing with performance, then physical theater in Santiago de Chile, anthropology of theater in Barcelona and Contemporary Dance and Choreography in Mexico, Barcelona, Salzburg and Montpellier. Since 2008 she has led nadaLokal in Vienna, a gallery space specializing in expanded choreog-

raphy and performance, which she founded together with Swiss visual artist Daniel Zimmermann.

Danzas Climáticas (projected version), 2021 is part of the 5th volume of *Endangered Human Movements*, a long-term research project on the loss of planetary cultural and biodiversity. It is inspired by the work of Mexican anthropologist Alessandro Quesada, specifically, dances from the Northern Highlands of Puebla that are performed today by the indigenous Masewal people, in the context of climate change and mining exploitation. The dances "Tipekajomeh" and "Wewentiyo" constitute the beginning of a journey towards the depths of the mountain in the Andes where the artist grew up, and towards the re-enchantment of that which modern science calls geology. The work questions the common understanding of mountains as natural resources, and instead re-thinks our relationship with the body of the mountain through decolonial approaches and Indigenous practices. In particular, she is interested in rituals of reciprocity, care, contributing to local activism, and tactics to dismantle the dichotomies of modern/traditional; nature/culture; human/non-human...

The original installation consisting of two choreographed films as wall projection and monitor was developed for the exhibition And if I devoted my life to one of its feathers? curated by Miguel A. Lopez at Kunsthalle Wien in 2021.

"What I really remember [from when I was a child] is that we demonstrated, jumping together in the streets against the military regime, while there was a huge social movement happening. This form of jumping together, I discovered later, was related to the way the Mapuche, one of the First Nations that still resists in the territory today called Chile, danced in their ritual celebrations. It was my first encounter with dance. This experience of mass bodily movements for justice really marked me. That's why I have been looking for dance that is not just dance, but a social movement, a manifestation of something different, embodied and urgent [...] When I was a teenager, I had the chance to be with the Mapuche [...] They engaged in rituals and talked to entities of the land. I had this intuition that biological diversity and cultural diversity were disappearing together, but now I know it is difficult for something to really disappear, from the memories of the people, from their bodies, it always comes back in one way or another [...] I moved from Latin-America to Europe because I really wanted to look for a form of art or dance that would not be about virtuosity or spectacle, but embodied and urgent. As an artist, I found my home in Vienna, a city with a beautiful artistic movement, with a history of political choreography. Today I travel and also present my work in Latin-America; I have a sort of bridging role. Between here and there."

Amanda Piña in Dancing with a deer, a jaguar or a snake. A diptych on the re-appearance of other-than-Human movements, with Amanda Piña and Rolando Vázquez, interview by Joachim Ben Yakoub in ETCETERA <https://e-tcetera.be/dancing-with-a-deer-a-jaguar-or-a-snake/#>

Amanda Piña, Danzas Climáticas
(projected version) 2021, video, 15 min 2 s.

Marwa Arsanios, narodená v roku 1978 vo Washingtone, je umelkyňa, filmárka a výskumníčka, ktorá pracuje s inštaláciou, performanciou a pohyblivým obrazom. Prehľaduje politický vývoj druhej polovice dvadsiateho storočia zo súčasnej perspektívy, zameriava sa na rodové vzťahy, kolektivismus, urbanizmus a industrializáciu. K výskumu

pristupuje kolaboratívne a snaží sa pracovať naprieč disciplínami. Je spoluzakladateľkou výskumného projektu 98weeks. V súčasnosti žije a pracuje v Berlíne. Má za sebou sólo výstavy v Contemporary Arts Center, Cincinnati (2021), v Galérii Skuc, Ľubľana (2018), Beirut Art Center (2017), Hammer Museum, Los Angeles (2016), Witte de With, Rotterdam (2016), Kunsthalle Lissabon, Lisabon (2015) a Art in General, New York (2015). Jej diela sa prezentovali na skupinových výstavách a filmových festivaloch po celom svete. V roku 2022 sa zúčastní prehliadky documenta 15 v Kasseli. V súčasnosti je doktorandkou na Akadémii výtvarných umení vo Viedni.

Kto sa bojí ideológie? (Who Is Afraid of Ideology?), 2017 – 2021, je filmová tetralógia o formách odboja voči extraktivismu, vyvlastňovaniu a akumulácii, ktoré vyvinuli domorodé farmárske, aktivistické a partizánske komunity v Sýrii, Iraku, Libanone, Kolumbii a Mexiku. Prezентuje ich cez intersekcionalnu, ekofeministickú a kolektivistickú optiku. **Časť 2.** (Part 2), 2019, sa venuje čisto ženskej komunite Jinwar, ktorá je projek-

tom žien a autonómnych ženských organizácií v Rojave v severnej Sýrii. Prostredníctvom dialógov s obyvateľkami vyvstáva komplexný portrét dediny: je to priestor vzdorujúci patriarchálnym štruktúram, program opätovného privlastnenia si pôdy, príležitosť napraviť vzťah členiek komúny k zemi, rámec reorganizácie života založený na princípoch kolektivismu. Potenciálna odpoveď na krízu udržateľnosti života.

„Uvidíme, koľko z ekofeministických projektov vedených hnutím kurdských žien prežije toto búrlivé obdobie, keď autonómny región začína rokovať so sýrskym režimom o území a zdrojoch (ropa) a keď sa po veľkých bojoch uzatvárajú dohody o rekonštrukcii. Pri všetkej sile a úspechu týchto projektov si musíme položiť kľúčovú otázku: upadáme späť do rodovo podmienenej delby práce, kde sú ženy postavené do role opatrovateliek? [...] Všetky projekty, o ktorých som hovorila – od mimovládnych organizácií pracujúcich v rámci obmedzenj ekonomiky medzinárodnej pomoci až po ekofeministické projekty autonómneho hnutia žien, sú potrebnými alternatívami. Udržateľnejším spôsobom však môžu existovať len vtedy, ak sa artikuluje otázka zodpovednosti: Kto spôsobil škody?“

Marwa Arsanios, *Who's Afraid of Ideology? Ecofeminist Practices Between Internationalism and Globalism*, e-flux Journal #93, september 2018

Marwa Arsanios, Kto sa bojí ideológie? Časť 2. (Who Is Afraid of Ideology? Part 2.), 2019, video, 28 min.

Marwa Arsanios, born 1978 in Washington, is an artist, filmmaker and researcher who works with installation, performance and the moving image. She reconsiders the political development of the second half of the twentieth century from a contemporary perspective, focusing on gender relations, collectivism, urbanism, and industrialization. She approaches research collaboratively and seeks to work across disciplines. She is a co-founder of the 98weeks Research Project. She currently lives and works in Berlin and has had solo exhibitions at the Contemporary Arts Center, Cincinnati (2021), Skuc Gallery,

Who Is Afraid of Ideology? (2017 – 2021) is a filmic quadrilogy which deals with forms of resistance to extractivism, expropriation and accumulation developed by Indigenous farmers, activists and guerrilla fighters in Syria, Iraq, Lebanon, Colombia, and Mexico, and presents them through an intersectional, ecofeminist and collectivist lens. **Part 2** (2019) focuses on the women-only Jinwar commune, a project of women and autonomous women organiza-

Ljubljana (2018), the Beirut Art Center (2017), the Hammer Museum, Los Angeles (2016), Witte de With, Rotterdam (2016), Kunsthalle Lissabon, Lisbon (2015) and Art in General, New York (2015). Her work has also been featured in numerous group exhibitions and film festivals worldwide. In 2022 she will participate at documenta 15, Kassel. She is currently a PhD candidate at the Akademie der bildenden Künste in Vienna.

tions from Rojava, Northern Syria. Through dialogues with the inhabitants, a complex portrayal of the village emerges: it is a space of resisting patriarchal structures, a program of reappropriation of the land, an opportunity to repair the commune members' relationship to the earth, a framework for the reorganization of life based on principles of collectivism. A potential answer to the crisis of the sustainability of life.

"It remains to be seen how many of the ecofeminist projects spearheaded by the Kurdish women's movement will survive this tumultuous period, as the autonomous region begins to negotiate with the Syrian regime over territory and resources (oil), and as reconstruction deals are made in the wake of major fighting. For all the power and success of these projects, a crucial question must be asked: Are we falling back into a gendered division of labor where women are placed in the role of caretakers? [...] All the projects I have discussed—from the NGOs working within the constraints of the international aid economy to the ecofeminist projects of the autonomous women's movement—are necessary alternatives. But they can only exist in a more sustainable manner if the question of responsibility is articulated: Who has inflicted the damage?"

Marwa Arsanios, *Who's Afraid of Ideology? Ecofeminist Practices Between Internationalism and Globalism*, *e-flux Journal* #93, September 2018

Marwa Arsanios, Who Is Afraid of Ideology? Part2., 2019, video, 28 min.

FRANCISCO HUICHAQUEO

Francisco Huichaqueo sa narodil v roku 1977 vo Valdivii na juhu Čile. Je mapučským vizuálnym umelcom, filmárom a akademikom z fakulty humanitných vied a vizuálneho umenia na University of Concepción. Vyštudoval dokumentárny film na fakulte vizuálneho umenia Čilskej univerzity a v Kubánskej filmovej škole špecializáciu v odbore optika. Jeho diela, videoinštalácie, dokumentárne filmy a filmové eseje sa rozvíjajú okolo tém spojených

Citlivý, poetický film **ILWEN – Zem vonia po otcovi** (ILWEN – The Earth Smells of Father), 2013, je svedectvom lásky medzi umelcom a jeho otcom a lásky oboch k zemi. Film orámovaný mapučskou vlajkou, ktorá sa objavuje na začiatku aj na konci, sa odvíja prostredníctvom juxtapozície obrazov neobyčajne krásnej prírody a spomienok otca. Motív zeme je ponímaný vo vzťahu k osobnej histórii, náležitosti ku komunite, odovzdávaniu vedomostí z generácie na generáciu. Hoci otec nikdy nemohol vidieť

s jeho mapučským pôvodom. Huichaqueo sa vo svojej tvorbe zaoberá sociálnou krajinou, históriou, kultúrou a kozmológiou svojho ľudu. Zasahuje aj do koloniálnych priestorov, kde sa uchováva hmotné i nehmotné dedičstvo, ako sú archeologické zbierky v múzeách v Čile a v zahraničí. Praje si, aby sa domorodé dedičstvo v blízkej budúcnosti vrátilo, dostalo späť do rúk a pod správu jeho ľudu. Jeho diela boli prezentované v Čile, Francúzsku, Kanade, Spojených štátoch, Španielsku, Taliansku, Argentíne a Bolívii.

zem svojich predkov, uchovával tradíciu starostlivosti o záhradu, ktorá sa javí ako miesto zblížovania medzi rodičom a dieťaťom, ako aj sebaopotvrzovania koreňov a viery mapučského ľudu (ľudí Zeme). Jeho náklonnosť k deťom a láska k prírode sú neoddeliteľne previazané v jeho dedičstve, ktoré poskytuje základ pre prežitie v časoch diskriminácie, núdze a utrpenia.

„Musíme zachytiť obraznosť našej perspektívy, našej kozmovízie a nášho ponímania života. Ukazujeme našu realitu, pretože musíme bojovať aj proti nepriateľovi zvanému kapitalistický konzum, ktorý ľudí mení a robí ich nevedomými a nereflexnými [...] Je to všetko také odlišné od nášho sveta. V našom svete máme dôvod žiť – tým dôvodom žitia je udržiavanie rovnováhy a starostlivosť o svet okolo nás [...] Prostredníctvom kamery sa snažím sprostredkovať krásu a veľkoleposť rieky alebo ranného hlasu vtáka či rannej hmly – bohatstvo, ktoré sa nedá nikde kúpiť. Verím, že filmy, piesne alebo príbehy, ktoré idú podobnými cestami, osvietia dušu. Cieľom takýchto projektov je znížiť nevedomosť, aby ľudia mohli vnímať realitu. Dúfajme, že všetci ľudia potom dokážu tieto hodnoty vyznávať a uvedomia si, že sú tiež domorodými obyvateľmi tohto sveta. Byť domorodým obyvateľom nie je len o krvi. Musíme dospieť k tomu, aby každá osoba na tejto planéte bola domorodým obyvateľom zeme.“

Francisco Huichaqueo v Borunda, Stephen N., Mapuche Cosmology and the Cinematic Voyage: An Interview with Filmmaker Francisco Huichaqueo Pérez, Media+Environment 1, 2019

Francisco Huichaqueo, ILWEN / Zem vonia po otcovi (ILWEN / The Earth Smells of Father), 2013, video, 34 min 35 s.

Francisco Huichaqueo was born in 1977 in Valdivia in the south of Chile. He is a Mapuche visual artist, filmmaker and academic from the Faculty of Humanities and Visual Arts of the University of Concepción. He graduated from the University of Chile, Faculty of Visual Arts, with a master's degree in documentary film and went on to gain a specialization in optics at the Cuban Film School. His works, video installations, documentary films, and essay films are developed around themes that concern his Mapuche lineage. In his

unfolds through a juxtaposition of images of nature of rare beauty and the father's memories. The motif of the land is addressed in relation to personal history, community belonging and knowledge transmission from generation to generation. Though the father could never see the land of his ancestors, he kept the tradition of tending a garden, which appears as a place of bonding between parent and child as well as the

oeuvre, Huichaqueo addresses the social landscape, history, culture, and cosmovision of his people. He also intervenes in colonial spaces where tangible and intangible Indigenous heritage is kept, such as archaeological collections in museums within Chile and abroad, to advocate for its return to the hands of his people. His work has been exhibited in Chile, France, Canada, Germany, the US, Spain, Italy, Argentina and Bolivia.

self-affirmation of Mapuche (People of the Earth) roots and beliefs. His affection for his children and his love of nature are inseparably intertwined in his legacy, which provides a basis for survival in times of discrimination, deprivation and distress.

A sensitive, poetic film, **ILWEN – The Earth Smells of Father**, 2013, is a testimony of love between the artist and his father, and of both of them towards the land. Framed by the Mapuche flag, which appears at its beginning and end, the film

“We must capture the imagery of our perspective, our cosmovision, and our understanding of life. We show our realities because we also have to fight against that enemy called capitalistic consumption that trains people and makes them ignorant and unreflective [...] This is all so different from our world. In our world, we have a reason to live—that reason to live is to maintain equilibrium and care for the world around us [...] Through the camera, I seek to mediate the beauty and grandeur of a river, or the sound of a bird in the morning, or the morning fog—the wealth that you cannot buy anywhere. Movies, songs, or stories that follow similar paths enlighten the soul, I believe. These sorts of projects seek to reduce ignorance so that people can see reality. Hopefully, all people can then adhere to these values and recognize that they are also indigenous to this world. Being indigenous is not only blood. We have to see that every person on the planet is indigenous to the earth.”

Francisco Huichaqueo in Borunda, Stephen N., Mapuche Cosmovision and the Cinematic Voyage: An Interview with Filmmaker Francisco Huichaqueo Pérez, Media+Environment 1, 2019

Francisco Huichaqueo, ILWEN / The Earth Smells of Father, 2013, video, 34 min 35 s.

Saodat Ismailova sa narodila v roku 1981 v Uzbekistane. Žije a pracuje medzi Taškentom a Parížom a patrí ku generácii umelcov zo Strednej Ázie, ktorí dospievali v postsovietskej ére. Jej tvorba sa točí okolo praktík smútenia a dedičstva predkov, pričom do popredia stavia matriarchálne naratívy a príbehy o strate svetov. Jej filmy a videoinštalácie boli prezentované na Bienále v Benátkach, medzinárodnom filmovom festivale Berlinale, medzinárodnom filmovom festivale v Rotterdame, CPH DOX, Center Pompidou v Paríži, Festivaldesart v Bruseli, Parasite v Hong Kongu atď. Jej predstavenia boli uvedené v Brooklyn Academy of Music v New Yorku, Museum quai Branly v Paríži a na ďalších miestach po celom svete. Jej diela sú v zbierkach Múzea Stedelijk v Amsterdame a Centre Pompidou v Paríži. V roku 2021 Ismailova založila v Taškente výskumnú skupinu Davra, ktorá sa venuje skúmaniu, dokumentácii a šíreniu stredoázijskej kultúry a poznania. V roku 2022 sa umelkyňa zúčastní Bienále v Benátkach a prehliadky documenta 15 v Kasseli.

Prenasledovaný (The Haunted), 2017, je filmovou elégiou vyhynutému tigrovi turanskému, ktorý obýval Strednú Áziu do konca šesťdesiatych rokov. Jeho vymiznutie zapríčinila kolonizácia a násilné modernizačné procesy, ktoré úplne zmenili prirodzené prostredie dolného toku rieky Amudarja. Tento tiger však naďalej žije v kolektívnej pamäti ľudí, v ich príbehoch a snoch. Film založený na terénnom výskume a využívajúci množstvo prostriedkov – rodný uzbecký jazyk umelkyne, fascinujúce zvuky, statické zábery súčasnej pustej krajiny a živé archívne zábery z čias, keď tiger žil – je poetickou evokáciou zašlého

sveta a ďalších paralelných svetov. Odkazuje na dobu, keď príroda, zvieratá a ľudia žili v dôvere a navzájom sa chránili, na svet, v ktorom sa pamäť dedila a ďalej odovzdávala. Film spája rodinnú históriu autorky s kolektívnou skúsenosťou sovietskej koloniálnej modernity a stratou symbiotického vzťahu s prostredím. Možnosť uzdravenia sa zachováva len udržiavaním poznatkov predkov pri živote a ich odovzďovaním ďalej. Filmové rozprávanie sa púšťa do tejto úlohy.

„Keď som písala ten text, nechala som tigra (miestni volali turanského tigra turketským tigrom) ako premieňajúcu sa tigriu bytosť zahŕňať rôzne duše. Keď som spojila s tigrom dušu môjho prastarého otca, asociácia zafungovala a text sa začal ujasňovať. Abdul Aziz, môj pradedko, sa narodil v meste Turkestan v dobe, keď v Strednej Ázii neexistoval ani jeden „-stan“. Jazyky ani národy neboli rozdelené. Ľudia sa identifikovali podľa mesta, v ktorom sa narodili, alebo podľa rieky, ktorá tiekla neďaleko; hovorili čagatajsky (starou uzbečtinou), perzsky a arabsky. Dal mi knihy a písomnosti, ktoré pre mňa dodnes zostávajú záhadou, texty, ktoré nedokážem prečítať, písané uzbecky, ale s arabskou kaligrafiou. Uzbekistan zmenil za necelé storočie abecedu šesťkrát, a tak sa písané poznatky nemohli ďalej prenášať a časom mizli... Môjho pradedka poslali na 11 rokov do gulagu, keď mal len 21 rokov. Bol jedným z mála mužov v rodine, čo prežili. Nemohol sa vrátiť domov, vrátil sa do iného „domova“, ktorý hovoril iným jazykom, kde boli iné hodnoty, a človek si musel vybrať, či patrí k jednému, alebo druhému územiu. Krajina bola roztrhaná na mladé sovietske republiky. Vytvorila som paralelu medzi úpadkom posledného turanského tigra a životom mojich predkov; žili v tej istej dobe, myslím, že čelili podobným výzvam a obaja boli prenasledovaní. Mala som šťastie, že som poznala svojho prastarého otca, nerozprával veľa, akoby vedel, že jeho poznanie nezodpovedá časom, v ktorých sme sa my narodili, a že by nám mohlo ublížiť; len každého z nás požiadal, aby sme „nezabudli, kto sme“ – myslím, že táto veta zahŕňa všetky možné známe aj nevyslovené nostalgie.“

Saodat Ismailova, *The Haunted*. S úvodom Andersa Kreugera, <https://www.vdrome.org/saodat-ismailova/>.

Saodat Ismailova, Prenasledovaný
(The Haunted), 2017, video, 22 min 30 s.

Saadat Ismailova was born in 1981 in Uzbekistan. She lives and works between Tashkent and Paris, and belongs to a generation of artists from Central Asia who came of age in the post-Soviet era. Her work circles around practices of mourning and ancestry by foregrounding matriarchal narratives and stories that tell about the loss of worlds. Her films and video installations have been presented at the Biennale of Venice, the Berlinale International Film Festival, the Rotterdam International Film Festival, CPH DOX, Center Pompidou, Paris, Festival des arts, Brussels and Parasite, Hong Kong among others. Her stage work has been shown at the Brooklyn Academy of Music in NY, the Museum quai Branly in Paris, and other venues around the world. Her works form part of the collection of the Stedelijk Museum, Amsterdam and the Centre Pompidou, Paris. In 2021 Ismailova established Davra, a research group in Tashkent dedicated to studying, documenting, and disseminating Central Asian culture and knowledge. In 2022 she will take part in the Venice Biennale and documenta 15, Kassel.

The Haunted, 2017, is a filmic elegy to the extinct Turanian tiger which inhabited Central Asia until the late 1960s. Its disappearance was caused by colonization and violent modernization processes which completely changed the natural habitat of the lower Amu Darya river. However, the Turanian tiger is still alive in people's collective memory, stories, and dreams. Based on field research and using a variety of means – the artist's native Uzbek language, fascinating sounds, static images of the actual, deserted landscape, and vivid archival footage from the times when the tiger was alive – the film is a poetic evocation of a bygone world and other parallel worlds. It refers to a time when

nature, animals, and people lived in trust and mutually protected each other, a world in which memory was inherited and further transmitted. The film connects the author's family history to the collective experience of Soviet colonial modernity and the loss of a symbiotic relationship with the environment. It is only through keeping ancestral knowledge alive and transmitting it that the possibility of healing is preserved. The film as storytelling embarks upon this task.

"When I was writing the text, I would let the tiger (Turkestan Tiger is how locals named the Turan Tiger) embed different souls like a transforming tiger creature. When I connected the soul of my great grandfather with the tiger, the association functioned well and the text became clear. Abdul Aziz, my great grandfather, was born in the city of Turkestan in a time in which there was not a single Central Asian "stan": there was no division of languages or nations. People identified themselves by the city in which they were born or by the river that ran nearby; they would speak Chaghatai (old Uzbek), Persian and Arabic. He gave me books and writings that remain a mystery to me, texts that I cannot read, written in Uzbek but with Arabic calligraphy. Uzbekistan has changed alphabets six times in less than a century, thus written knowledge couldn't be transmitted and faded with time ... My great grandfather was sent to a gulag for 11 years when he was only 21 years old. He was one of the few male survivors in the family. He couldn't come back to his home; he came back to a different "home" that spoke a different language, where the values were replaced, and one had to choose whether to belong to one or another territory. The land was torn apart into the young Soviet Republics. I created a parallel between the fall of the last Turan Tiger and my ancestors' life; they lived at the same time, I guess they faced similar challenges and were hunted. I was lucky to have met my great grandfather. He wouldn't speak much, as he knew his knowledge didn't correspond to the times we were born in and it might hurt us; he only asked each of us "not to forget who you are" – I believe this sentence embraces all possible known and unspoken nostalgias."

Saadat Ismailova, *The Haunted*. Introduced by Anders Kreuger, <https://www.vdrome.org/saadat-ismailova/>

Saadat Ismailova, The Haunted

2017, video, 22 min 30 s.

nedomorodí ľudia z Ruska so svojou politickou záťažou praktizovať princípy zapatistov a možno zmeniť svoj vlastný život a spoločnosť.

„Parafrazujúc Godardovu výzvu robiť filmy politicky, robiť film zapatisticky neznamená natočiť film o zapatistickom hnutí, ale naopak, znamená to urobiť film, ktorý vychádza zo samotných zapatistických metód. Prečo sa treba učiť od

zapatizmu? Pretože svet, na ktorý sme zvyknutí, sa zrazu zmenil, a staré spôsoby zapájania sa do politického boja už nefungujú. Stojíme tvárou v tvár potrebe hľadať nové cesty. Možno začínajú v Chiapase. [...] Nechceme kopírovať kultúru zapatistov – tá nám nepatrí. Namiesto toho sa chceme učiť duchu zapatizmu, ktorý patrí všetkým. Ako sa môžeme my, ľudia z Ruska, učiť zapatizmu a navyše sa pokúsiť postaviť naše princípy umeleckej tvorby (výpožičkou) na určitých pravidlách pre priamu akciu, ktoré vychádzajú z reálnej životnej praxe [...] Zapatisti hovoria: „Nemusíte ísť do Chiapasu, aby ste sa stali zapatistami. Mali by ste zostať na svojom mieste a zmeniť situáciu okolo seba.“ My sme umelci. Našou zodpovednosťou je umenie. Toto je oblasť, ktorú môžeme zmeniť. Tu rozvíjame svoje vlastné zapatistické princípy.“

Tsaplya Olga Egorova (Chto Delat), Making Films Zapatistically, v texte When the Roots Start Moving. First Moment/To Navigate Backwards/Resonating with Zapatismo. Eds. Alessandra Pomarico, Nikolay Oleynikov, Archive Books & Free Home University, 2021.

Chto Delat je umelecký kolektív založený v roku 2003, ktorý podporuje rôzne kultúrne aktivity s ambíciou spájať politickú teóriu, umenie a aktivizmus. Názov odkazuje na román ruského spisovateľa Nikolaja Černyševského a Leninovu brožúru „Čo robiť?“. V roku 2013 Chto Delat iniciovali v Petrohrade Školu angažovaného umenia a autonómny priestor s názvom Dom kultúry Rosa. Ich umelecká prax sa manifestuje v rôznych médiách vrátane filmov, divadelných hier, rozhlasových programov, nástenných maliieb, konferencií, workshopov a verejných kampaní. Hlavnými členmi sú: Tsaplya Olga Egorova (umelkyňa, filmová režisérka), Artiom Magun (filozof), Nikolay Oleynikov (umelec), Natalia Pershina/Glucklyya (umelkyňa), Alexey Penzin (filozof), Alexander Skidan (básnik a kritik), Oxana Timofeeva (filozofka), Dmitry Vilensky (umelec) a Nina Gasteva (tanečná umelkyňa).

Nová slepá ulička #17: Letná škola pomalej orientácie v zapatizme (The New Dead End #17: Summer School of Slow Orientation in Zapatismo), 2017.

Vo svojom slávnom šiestom vyhlásení z lacandonského pralesa sa zapatisti podelili o svoj sen o zapatistických veľvyslanectvách, ktoré by sídlili po celom svete, aby spojili sily v boji proti neoliberalizmu. *Inštruktážny film* skupiny Chto Delat vznikol z očakávania týchto veľvyslancov: v rámci príprav na ich návštevu je skupina pozývaná premýšľať o zapatistických myšlienkach a zapojiť sa do spoločného života. Film reflektuje proces spoločného bytia v súzvuku so spôsobom života zapatistov počas intenzívnej letnej školy na dači za Petrohradom. Ako ústredná sa vynorila otázka, ako by mohli

„Realita nášho každodenného urbánneho života – v Putinovom Rusku v druhej dekáde dvadsiateho prvého storočia – sa výrazne líši od reality chudobou postihnutých vidieckych komunit v Mexiku. Zároveň [...] je tu podobnosť, rast nerovnosti, dopad kapitalistickej globalizácie, ničenie tradičných foriem každodenného života, marginalizácia antikapitalistického boja a represie [...] Išli sme do Chiapasu [...] s tým, že chceme pochopiť, čo sa v našich vzťahoch, v našom chápaní spoločnosti, boja a kolektívnosti zvrtno nesprávnym smerom [...] naše stretnutia v Chiapase nepotvrdili ani nepochovali naše domnienky, len transformovali otázky.“

Dmitry Vilensky, Unlearning in Order to Learn (with a little unseen help from the Zapatistas), v texte When we Thought we Had all the Answers, Life Changed the Questions, katalóg MUAC, 2017, Mexico City.

Chto Delat, Nová slepá ulička #17: Letná škola pomalej orientácie v zapatizme (The New Dead End #17: Summer School of Slow Orientation in Zapatismo), 2017, film, 90 min 36 s, realizácia: Nina Gasteva, Tsaplya Olga Egorova, Nikolay Oleynikov a Dmitry Vilensky. Strih: Tsaplya Olga Egorova; Choreografia: Nina Gasteva.

Chto Delat, an artistic collective founded in 2003, supports a variety of cultural activities with the aspiration to merge political theory, art, and activism. The name refers to the novel by Russian writer Nikolai Chernyshevsky, and Lenin's publication "What is to be done?". In 2013, Chto Delat initiated The School of Engaged Art, in St. Petersburg, and an autonomous space called Rosa House of Culture. Their artistic practice manifests through a range of media including films, theater plays, radio programs, murals, conferences, workshops, and public campaigns. Its core members include Tsaplya Olga Egorova (artist, film director), Artiom Magun (philosopher), Nikolay Oleynikov (artist), Natalia Pershina / Glucklya (artist), Alexey Penzin (philosopher), Alexander Skidan (poet and critic), Oxana Timofeeva (philosopher), Dmitry Vilensky (artist) and Nina Gasteva (dance-artist).

The New Dead End #17: Summer School of Slow Orientation in Zapatismo, 2017.

In their famous Sixth Declaration of the Selva Lacandona, the Zapatistas shared the dream of a Zapatista Embassy ready to settle around the world to connect struggles against neoliberalism. Chto Delat's *learning film* emerged from the anticipation of such ambassadors: to prepare for their visit, a group is invited to reflect on Zapatista ideas and to engage in communal living. The film reflects the process of being together, in resonance with the Zapatista way of life, during an intensive summer school in a dacha outside St Petersburg. How non-Indigenous people from Russia with their political burdens could practice Zapatista principles and possibly change their own lives and society became the central question.

"Paraphrasing Godard's invitation to make films politically, making a film zapatistically does not mean making a film about the Zapatista movement, but instead, it means making a film that arises from the Zapatista methods themselves. Why does one need to learn from Zapatismo? Because the world we are used to has suddenly changed and the old ways of engaging in political struggle no longer work. We are faced with the need to search for new paths. Perhaps they start in Chiapas. [...] We do not want to copy Zapatista culture – it does not belong to us. Instead, we want to learn the spirit of Zapatismo, which belongs to all. How can we, people from Russia, learn Zapatismo, and moreover, try to create our principles of art production (borrowing) on certain guidelines for direct action based on real life practice [...]? The Zapatistas say: "You don't need to go to Chiapas to be a Zapatista. You should stay in your own place and

change the situation around you." We are artists. Our responsibility is art. This is the territory we can change. This is where we develop our own Zapatista principles."

Tsaplya Olga Egorova (Chto Delat), Making Films Zapatistically, in When the Roots Start Moving. To Navigate Backwards/ Resonating with Zapatismo. Eds. Alessandra Pomarico, Nikolay Oleynikov, Archive Books & Free Home University, 2021.

"The reality of our everyday – urban lives in Putin's Russia in the second decade of the twenty-first century – differs in essential ways from the reality of poverty-stricken rural communities in Mexico. At the same time [...] there is a similarity in the growth of inequality, the influence of capitalist globalization, the destruction of traditional forms of everyday life, the marginalization of anti-capitalist struggle, and repression [...] We went to Chiapas [...] wanting to understand what, in our relations, in our understanding of society, struggle, and collectivity, had gone awry [...] our meetings in Chiapas did not confirm or refute our suppositions, they simply transformed the questions".

Dmitry Vilensky, in Unlearning in Order to Learn (with a little unseen help from the Zapatistas), in When We Thought We Had All the Answers, Life Changed the Questions, MUAC catalog, 2017, Mexico City.

Chto Delat, The New Dead End #17: Summer School of Slow Orientation in Zapatismo, 2017, film, 90 min 36 s. realized by Nina Gasteva, Tsaplya Olga Egorova, Nikolay Oleynikov and Dmitry Vilensky. Editor: Tsaplya Olga Egorova; Choreography: Nina Gasteva.

KITTI GOSZTOLA & BENCE GYÖRGY PÁLINKÁS

Kitti Gosztola sa narodila v roku 1986 v maďarskom Székesfehérvári. Vyštudovala maľbu na Maďarskej univerzite výtvarných umení v Budapešti v roku 2012, kde v súčasnosti pokračuje umeleckým doktorandským programom. Zameriava sa na estetiku a politiku prírodných vied, od štúdia materiálít po výskum v archívoch a kolaboratívne projekty. V posledných rokoch vystavovala svoje diela v celom rade inštitúcií, vrátane Art Encounters Biennale v Temešvári, MSUB v Belehrade, Archabbey v Pannonhalme, Múzea kráľa sv. Štefana v Székesfehérvári, Trafó Gallery a Ludwig Múzeum v Budapešti, prvého a druhého ročníka OFF-Biennale Budapest a Kisterem Gallery v Budapešti. Získala Smohayovu cenu a Cenu Kláry Herczeg.

Bence György Pálinkás sa narodil v roku 1988 v Maďarsku. Pracuje na kolaboratívnych umeleckých projektoch, vedie experimentálne kurzy v oblasti verejného vzdelávania, vytvára postdramatické divadelné predstavenia. Venuje sa umeleckému doktorandskému štúdiu na Maďarskej univerzite výtvarných umení v Budapešti. Bol hosťujúcim výskumníkom na Slade School of Fine Art – UCL v Londýne, ako aj v Centre východoeurópskych štúdií na Varšavskej univerzite.

Ako umelecká dvojica spolupracujú od roku 2016.

V štyridsiatych rokoch 19. storočia sa do záhrady v Leidene dostala jedna krídlatka japonská a čoskoro ju Spoločnosť pre poľnohospodárstvo a záhradníctvo v Utrechte vyhlásila za „najzaujímavejšiu okrasnú rastlinu roka“. Rastlina sa vďaka móde divokých záhrad za-

čala šíriť v Európe, najmä v Spojenom kráľovstve. Krídlatka sa tešila obľube, kým zostala poslušným prvkom človekom vytvorenej krajiny. Životaschopná okrasná rastlina však čoskoro unikla z múrom obohnaných záhrad a v duchu svojej prirodzenosti začala s „inváziou“ do svojho okolia.

Na Západe sa tento druh dnes považuje za škodlivý a nebezpečný, pretože dokáže zničiť ľudskú infraštruktúru a je veľmi ťažké ho eliminovať. Vo svojom prirodzenom

prostredí v Japonsku je však dôležitým prvkom v sopečnej krajine, pomáha stabilizovať kyslé sutiny, ukladať živiny a prispievať k tvorbe pôdy. V meste robí to isté s betónom, vytvárajúc nový ekosystém v nehostinnom urbánnom prostredí.

Dlhodobý projekt Kitti Gosztoly a Benceho Györgyho Pálinkása **Utópia divokej záhrady** (Wild Garden Utopia), 2018 – ďalej, rozkvitá na budúcich troskách nášho zničeného ekosystému, kde zem ovládla inva-

zívna krídlatka japonská, kľúčový zdroj pre prežitie ľudí. Dielo nadobúdalo v priebehu rokov rôzne formáty. Umelecká dvojica túto rastlinu využívala ako jedlo, na výrobu prístreškov a konštrukcií, na vyrezávanie hudobných nástrojov. Tieto formáty aktivovali filmami, workshopmi a rôznymi komunitami. Nové stvárnenie tohto diela v tranzite sa zamýšľala nad vzťahom medzi prírodou a človekom prostredníctvom masiek a figurín vyrobených z krídlatky japonskej. Rituál pálenia slamenej figuríny (na Slovensku známej ako Morena) sa v rôznych podobách vyskytuje po celej Európe aj v mnohých iných kultúrach po celom svete (vrátane bývalých kolónií). Často sa spája s dvoma bodmi v roku: s vyhánaním zimy a sadením semien počas skorej jari, a neskôr s prvou žatvou. S Morenou a s krídlatkou japonskou sa zaobchádza podobným spôsobom, obe často podstupujú sériu likvidačných procesov, vrátane trhania šiat a listov, rezania, pálenia a utopenia. Pozadie a rámeč diela tvorí séria grafík zobrazujúcich postapokalyptickú utópiu, v ktorej sú ľudia úplne závislí od krídlatky japonskej – jedinej dostupnej rastliny, ktorá im poskytuje potravu, oblečenie, prístrešie i materiál na výrobu nástrojov.

„V našej utópii namiesto zelenej xenofóbnej demonizácie krídlatky japonskej považujeme sami seba za súčasť tohto ekosystému... Naša fusion kuchyňa kombinuje tradičné itadori (japonský názov rastliny) so západnými prvkami. Stavíme nomádske štruktúry inšpirované Buckminsterom Fullerom. Vytvárame hudobné nástroje, ktoré sú bežné po celom svete.“

Kitti Gosztola & Bence György Pálinkás, vyjadrenie umeleckej dvojice

Kitti Gosztola & Bence György Pálinkás, Utópia divokej záhrady (Wild Garden Utopia), 2018 – ďalej.

Kitti Gosztola was born in 1986 in Székesfehérvár, Hungary. She graduated from the Painting Department of the Hungarian University of Fine Arts, Budapest in 2012, where she is currently pursuing her DLA degree. She focuses on the aesthetics and politics of natural sciences, from tackling materialities to archival research and collaborative projects. In recent years, her works have been exhibited at an array of institutions, including the Art Encounters Biennale in Timișoara, MSUB in Belgrade, the Archabbey of Pannonhalma, the King St. Stephen Museum in Székesfehérvár, Trafó Gallery, the Ludwig Museum – Museum of Contemporary Art in Budapest, the first and second years of OFF-Biennale Budapest and the Kisterem Gallery in Budapest. She has been awarded the Smohay Prize and the Klára Herczeg Prize.

Bence György Pálincás was born in 1988 in Hungary. He works on collaborative art projects, holds experimental classes in public education, and creates pieces of post-dramatic theater. He is a DLA student at the Hungarian University of Fine Arts, Budapest. He was a guest researcher at the Slade School of Fine Art – UCL, London and at the Center for East European Studies at the University of Warsaw.

The artists have been working together since 2016.

A single Japanese knotweed arrived at a garden in Leiden in the 1840s and soon it was named the “most interesting ornamental plant of the year” by the Society of Agriculture and Horticulture, Utrecht. The plant started to spread around Europe, mostly in the United Kingdom, thanks to the fashion of wild gardens. The ornamental plant was popular as long as it remained an obedient element of the human-made landscape. But the vigor-

ous knotweed soon escaped the confines of gardens and started to act naturally, “invading” its environment.

This species is now perceived in the West as harmful and dangerous as it can destroy human infrastructures and is especially hard to eliminate. However, in its natural habitat in Japan it is an important pioneer in volcanic landscapes helping to stabilize acidic debris, store nutrients and contribute to soil formation. In the city, it just does the same with concrete, creating a new ecosystem in the hostile urban setting.

Kitti Gosztola and Bence György Pálincás' ongoing **Wild Garden Utopia** (2018 –) flourishes on the future ruins of our destroyed ecosystem, where the land is dominated by the invasive Japanese knotweed, a key resource for human survival. Activated by films, talks, workshops and different communities, the work has taken on various formats over the years, during which

the artists have used the plant for food, to build shelter and structures and to carve musical instruments. In its new iteration at tranzit, the work reflects on the relationship between nature and humans through masks and figures made of Japanese knotweed. The ritual of burning straw effigies (known as Morena in Slovakia) exists in various forms throughout Europe and around the world (including the former colonies), and is often associated with two moments in the year, namely scaring winter away and planting seeds in early spring and later during the first harvest. There is a connection between the treatment of the Morenas and the Japanese knotweed, both of which often go through a series of elimination processes, including the tearing of clothes and leaves, slashing, burning and drowning. A series of prints provide further background and setting for the work, describing a post-apocalyptic utopia where people have become completely dependent on Japanese knotweed for their survival as the only available plant which provides food, clothing, shelter and materials for tools.

“In our utopia instead of the green xenophobic demonization of the Japanese knotweed, we consider ourselves as part of this ecosystem... Our fusion cuisine combines traditional itadori (the Japanese name of the plant) recipes and Western elements. We build Buckminster Fuller-inspired nomadic tensegrity structures. We make musical instruments that are common around the world.”

Kitti Gosztola & Bence György Pálincás, artist's statement

Kitti Gosztola & Bence György Pálincás, Wild Garden Utopia,
2018 – ongoing

Emília Rigová sa narodila v roku 1980 v Trnave na Slovensku. Študovala kameňoso-
chárstvo na bratislavskej Škole umeleckého
priemyslu Josefa Vydru a sochu na Aka-
démii umení v Banskej Bystrici. Pracuje
s inštaláciou, performanciou, videom a grafi-
kou a zaujíma ju využitie sochárskych princípov
v digitálnej oblasti. Zameriava sa na otázku
(vlastnej) identity, napätie medzi sociálnymi
konštruktmi a subjektívne prežívanou rea-
litou. Vo svojej tvorbe skúma otázky rodovej,
rasovej a etnickej príslušnosti, najmä vzťah
medzi Rómami a väčšinovou spoločnosťou.
Témy sociálnych a kultúrnych stereotypov a
politiky tela rozpracúva prostredníctvom
svojho alter ega Bári Raktóri, ktoré vytvorila
v roku 2012. Využíva ho na dekonštrukciu a
rekonštrukciu reprezentácie rómskych žien
v západnom umeleckom kánone a v sú-
časnej kultúre. Jej tvorba má aj aktivistický
rozmer výrazne prítomný v kolaboratívnych
projektoch realizovaných ako intervencie vo
verejnom priestore. Emília Rigová vyučuje
na Katedre výtvarnej kultúry Pedagogickej
fakulty Univerzity Matej Bela v Banskej Bystrici
a na Barvalipe Academy v Berlíne. Je lau-
reátkou Ceny Oskára Čepana (2018) a Ceny
Muzea romské kultury (2020).

List z budúcnosti (Letter from
the Future), 2019–2022, je intímna
spoveď o (ne)možnosti realizovať
spoločenskú utópiu. Je ideál
spravodlivej spoločnosti nedo-
siahnuteľný? Sú emancipačné
a sebaurčovacie snahy Rómov
považované za neúspešné? Je
túžba po hrdosti a uznaní za to,
čím sme, najmä v prípade Ró-
mov, odtrhnutá od reality? V liste
kontrastuje projekcia Matky, silnej,
aktivistickej rómskej ženy veria-
cej v lepšiu budúcnosť, v ktorej
sa Rómom podarí získať uznanie

väčšiny, a rozčarovaná retrospek-
tíva jej Dcéry tvorená dystopi-
ckou súčasnosťou. Tá je bolestivou
výpoveďou o diskriminácii a nespra-
vodlivosti, ktorá sa deje uprostred
klimatickej katastrofy a ukazuje,
že nie sme rovnako ohrození, a tí,
čo boli dlho odsúvaní na okraj spo-
ločnosti, trpia ešte viac. Môžeme sa
však pýtať, čo je silnejšie, pokiaľ
ide o spoločenskú predstavivosť?
Nadšené vyjadrenie nádeje v lep-
šiu budúcnosť pre nás všetkých
alebo znepokojivý popis beznáde-
je, ktorý naliehavo volá po prekona-
ní zotrvačnosti?

*Toto dielo bolo prvýkrát uvedené ako číta-
nie-performancia v rámci programu Upon Us
All Equally. tranzit statements for the future v
National Dance Center v Bukurešti
v roku 2019.*

Emília Rigová, List z budúcnosti
(Letter from the Future), 2019–2022,
zvukové dielo, 16 min 39 s. Text, 2019: Daniela
Kováčová, Emília Rigová; zvuková nahrávka,
2022: Emília Rigová

Miri Barori,

Píšem Ti tento list, aj keď viem, že si ešte malá, a dnes nebudeš rozumieť tomu, čo Ti tu zanechávam. Vedz, že mi je ľúto, že Ťa dnes neukladám do postieľky a nečítam Ti z jednej z našich obľúbených kníh. Stále Ti opakujem, ako Ťa ľúbim, a Ty vieš, že to je nespochybniteľná pravda vpísaná do môjho tkaniva ako DNA.

Aj keď nie som pri Tebe, myslím na Teba, a tak píšem tieto riadky. Podarila sa nám veľká vec, ktorej dosah ani ja teraz neviem doceniť, ale dúfam, že Ty jej význam uvidíš. Dlho sa vo mne môj rómsky pôvod bil s predstavou toho, kým by som chcela byť. Zápas to nebol ľahký, ako všetko, čo je v živote zásadné. O tie najdôležitejšie veci v živote sa musíme pomyselne pobiť, to si pamätaj. Nič dobré nepríde samo bez úsilia spečatujúceho jeho dôležitosť.

Dnes som hrdou Rómkou a nevnímam túto charakteristiku ako moju zásadnú odlišnosť. Som tou, ktorá chce, aby aj ostatní boli pyšní na to, kým sú a čo za dedičstvo si so sebou nesú, alebo ak budú chcieť, niesť môžu.

Vieš, že posledné dni som bola doma málo. Hovorila som Ti o tej veľkej veci, ktorú chystáme, a dnes Ti môžem povedať, že sa to podarilo. Mám pre Teba sen, v ňom si slobodná žena, vzdelaná a nestigmatizovaná pôvodom. Hrdo kráčaš po ulici s vedomím, že svet je tu pre Teba, moja Barori. Vidím Ťa šťastnú, žiarivú a spokojnú, naplnenú očakávaniami v krajine, ktorá vie, kým si, a je na to hrdá. Ako mama dúfam, že keď budeš čítať tieto slová, nebudú prázdne a márne, ale budú živé a farebné. Budeš sa usmievať a slnko Ti bude hrať na tvári hru s tieňmi.

Miri Dajori, drahá mama,

V poslednej dobe na Teba a Tvoje slová často myslím. Niekedy sa až hanbím sama pred sebou, že som v podstate rada, že tu som mnou nie si a nevidíš tak, ako ten svet, Tebou vybájený, nakoniec s odstupom plynúceho času vyzerá.

Stále žijem v Banskej Bystrici. V meste Tebou tak kritizovanom, ale v hĺbke Tvojej duše ľúbenom. Pamätám si, ako si mi vždy vravela, že pre náš romácky sen niet lepšieho časopriestorového umiestnenia než na začiatku 21. storočia v Banskej Bystrici – srdci strednej Európy.

Neubráním sa slzám pri spomienke na to nadšenie, ktoré doma vládlo, po vašich, na naše pomery revolučných myšlienkach a činoch. Naša obývačka často pripomínala diskusný klub, kde sa v opare tvojej kuchyne vznášali slová boja za spravodlivosť, rovnosť a lepšiu budúcnosť nielen pre Rómov, ale pre všetkých. Tá pýcha v Tvojich očiach, keď si dokázala nadchnúť dav, prinavrátiť mnohým hrdosť na svojo často zapieraný rómsky pôvod, ma azda bolí najviac.

Plná nádeje si sa pozerala do budúcnosti a ja som vedela, že tá budúcnosť, za ktorú bojuješ, je lepšou budúcnosťou pre mňa.

Naše mesto sa v svojich hrubých rysoch nezmenilo. Stále tu viacmenej stoja budovy, ktoré by si si pamätala, len sú ošúchanejšie, šedivejšie. To, čo sa však zásadne zmenilo je moje poznanie, že Tvoje sny zostali a zrejme zostanú len snami.

Keď nad tým premýšľam, stále by to mohlo byť mesto, ktoré mi prirastie k srdcu. Avšak v týchto dňoch sa len neobratne doň vtiera a i tak tam stále nenachádza miesto. Zváža so mnou boj, chce sa usadiť v normalite môjho života netušiac, že normalita je posledná vec, ktorú dnes dostanem. Všetky veci, ktoré si pamätám z detstva, základná ľudská добрota, teplo objatia blízkeho človeka a prahobyčajná istota, s ktorou sme chodili po uliciach sa nenávratne stratili. Odišli spolu s tým, ako zmizli krásne rána, teplé nedeľné raňajky, spev vtákov sľubujúcich pekný deň. Čo je asi najsmutnejšie na týchto dňoch, je to, že miesto tak dôležité, ako je domov, už neexistuje.

Po Tvojom odchode som si myslela, že nič horšie než Tvoja smrť ma stretnúť nemôže. Ten rozklad môjho sveta zapríčinený stratou Teba ako jeho vztyčného bodu bol skľučujúci. Ľudia však mali pravdu, keď vraveli, že čas síce túto ranu nezahojí, ale Tvoju aktuálnu neprítomnosť zaplnia spomienky na Teba a vnútorný rozhovor, ktorý s Tebou vediem vlastne nepretržite. O to viac ma ničí vedomie, že som rada, že nevidíš, ako teraz žijem. I preto môj hlas utícha.

Neštudujem na univerzite, ako si si vždy priala. Nečítam ani knihy, nepočúvam Tvoje platne. Predala som ich. Môj pôvod nie je dôvodom na hrdosť, a ak tak aspoň nie na hrdosť verejne prezentovanú. Skrývavam sa, nechcem byť videná, a tak len prežívam.

Všetko sa dialo pomaly, keď sa pozerám do minulosti, mám pocit, že by som vedela v čase zastaviť tie zásadné momenty. No keď sa diali, nik ich nevnímal. Keby som len teraz mohla, keby som len mohla ísť späť, ozvať sa, hlasno zakričať, ako keď si Ty kričala „Romani zor a Keres kultura“. Zakričala by som: „So shan khore?“ Nezakričala som však nič, spolu s ostatnými som učupene mlčala a čakala, čo sa stane. A nestalo sa toho málo.

Dlho sme počúvali v správach o ďalších prichádzajúcich vlnách horúčav, žili sme ich, potili sa, sťažovali sa, no nič viac. Žili sme ako dovtedy, z času na čas v smútku, z času na čas radostne. V nedeľu sme sa vždy stretli a spomínali na vás, čo tu už nie ste. Mali sme svoje sny, lásky a malicherné problémy. Malicherné preto, že dnes všetko, čo bolo, vyznieva snovo, tak vzdialene. Po všetkom zostalo len tupé prázdno, ktoré vo svojej ničote bolí tak, až neviem popísať, čoho sa dotýka a čo rúca.

Jedného horúceho dňa už neviem koľkého suchého leta som išla do potravín po malý nákup. To bolo asi prvýkrát, kedy som pochopila, že nič už nebude tak ako predtým. Veď vieš, že na malé nákupy sme chodili len sporadicky, plná chladnička bola základom tepla domova (viem, že teraz by si sa pousmiala, ten úsmev ma nikdy neopustil). Obchod hučal prázdnotou. Myslela som, že je to len povestná chyba v zásobovaní. Chcela som tak nakúpiť aspoň to, čo bolo – pečivo a nejaké balené potraviny. Pristúpila som k regálu, keď som na svojom chrbte ucítila ruku, ktorá ma silným pohybom na stranu odsúvala s pokrikom: „To nie je pre Teba!“

Keď si na to spätne spomínam, bolo to prvýkrát, čo som si uvedomila, že odteraz existuje My a Vy. Že My nie sme to, čím ste Vy, a že tak nemáme rovnaké práva. Sme príťaž, sme zvery, s ktorými sa súperí o zdroje. Sme prekážka, sme na obtiaž, a ak chceme prežiť musíme byť neviditeľní. Zas a znova.

Nemám Tvoju silu a chcela by som veriť, že i v týchto dňoch by si ju mala Ty, miri dajori. Nemôžem prekročiť svoj tieň a popísať Ti podrobne, čo žijem. Aj preto, že hoc neverím, neubránim sa strachu, že ak existuje nejaké nebo, budeš počuť, čo tu teraz hovorím, a budeš trpieť tak a ešte viac, ako trpíme my.

Na svoje dno padám často. Niekedy hladom, niekedy potupou a ponížením, niekedy len strachom. Už sa

nebojím o seba, predstava smrti ma v týchto dňoch nedesí, tak ako tomu bývalo. Život vo svojej surovosti je strašnejší. Narástli mi dlhé nechty, ktoré zabáram do svojich stehien vždy, keď ma svet obopína príliš tesne. Myslievala som si, že život v svojom trvaní „prirodzene“ speje k možnosti vlastného zlyhania. Teraz vidím, že zlyhanie nie je možnosťou, je predikciou, prorocťvom toho, kde a kedy žiješ. Nemať šancu na seba, to je realita dneška.

Každý deň je ubíjajúco rovnaký. Začína prebudením a apatiou, ktorá strieda sny, ak sa teda spať dá. Náš krásny byt, ktorý si si tak hýčkala, slúži teraz mnohým z nás. Neexistuje spáľňa, obývačka, kuchyňa, je to len plocha k prespaniu. Ráno sa vydávam po vodu. V kúpeľni, kde už netečie (aká to bola kedysi samozrejmosť), mám stále Tvoje staré zrkadlo. Už sa doň nepozieram rada. Moja holá hlava je ťaživým svedectvom dní, ktoré žijeme. Dnes musíme byť praktické, vody je málo, vlasy musia ísť preč. Po Tebe som ako románi rozpoznateľná, čo mi veci komplikuje. V rade na vodu stojím vždy vzadu, dostane sa na mňa, až ak zvýši. Trocha zvýši relatívne často, takže ešte stále sme na tom dobre, ak si spomeniem na iných, pre ktorých je vystáť si radu problém.

Jedlo sa nestáva pochutinou, je len príjmom energie, pri ktorom rezignujeme na chuť. Všetci smrdíme, ale už to nevnímame, alebo vnímať nechceme. Sme ako myši, čo sa plýžia ulicami a boja sa každého šumu, každej postavy vynárajúcej sa spoza rohu. Musíme sa báť, nik z nich neveští nič dobré. Všetci sme vlci, čo chcú prežiť.

Mami, bojím sa.

Chýbaš mi.

Tak veľmi by som Ťa chcela počuť, ako vravíš: „Podme si spolu vytvoriť svet, v ktorom budeme chcieť žiť.“

Emília Rigová was born in 1980 in Trnava, Slovakia. She studied stone carving at Bratislava's Josef Vydra School of Applied Arts and at the Sculpture Department of the Academy of Arts in Banská Bystrica. She works with installation, performance, video, and graphics, and is interested in the employment of sculptural principles in the digital realm. She focuses on the question of (her own) identity, the tension between social constructs and subjectively experienced reality. Her work investigates issues of gender, race, and ethnicity, especially the relationship between Roma and the majority society. She elaborates on social and cultural stereotypes and body politics by means of her alter ego, Bári Raktóri, which she created in 2012. She uses it to deconstruct and reconstruct the representation of Romani women in the Western canon of art and contemporary culture. Her oeuvre also has an activist dimension markedly present in collaborative projects realized as interventions in the public space. She teaches at the Department of Visual Culture of the Pedagogical Faculty of the Matej Bel University in Banská Bystrica and at the Barvalipe Academy in Berlin. She is the holder of the Oscar Čepan Award (2018) and of the Museum of Roma Culture Award (2020).

Letter from the Future, 2019–2022, is an intimate confession about the (im)possibility of realizing social utopia. Is the ideal of an equitable society unattainable? Are the emancipatory and self-determining efforts of the Roma doomed to fail? Is the desire to be proud and recognized for what we are, especially in the case of the Roma, detached from reality? The letter contrasts the projection of the Mother, a strong, activist Romani woman who believes in a brighter future in which the Roma succeed in gaining the recognition of the majority, and the disillusioned retrospection of

her Daughter, made from a dystopian present. The latter is a painful account of the discrimination and injustice that exists in the midst of a climate catastrophe and shows that we are not equally insecure and those who have long been marginalized suffer even more. One might ask however, what is more powerful with regard to the social imaginary? An enthusiastic assertion of hope in a better future for all of us or the daunting depiction of hopelessness, which calls for an urgent overcoming of inertia?

This piece was first presented as a reading-performance at Upon Us All Equally. tranzit statements for the future at the National Dance Center in Bucharest in 2019.

Emília Rigová Letter from the Future

2019–2022, audiowork, 16 min 39 s. Text, 2019: Daniela Kováčová, Emília Rigová; audio recording, 2022: Emília Rigová

Miri Barori, Dear Daughter,

I am writing this letter to You, although You are still too little and today You don't understand what I am leaving here for You. Please, understand that I am sorry that I am not tucking You in today and reading from one of our favourite books. I keep telling You how much I love You and You know it's an undeniable truth inscribed into my flesh just like the DNA.

Although I am not with You, I am thinking of You as I am writing these lines. We have achieved something great, not even I can estimate its final impact as of now, but I hope You will live to see it. For a long time, my Romani origin fought a battle inside me against the idea of who I wished to be. The battle was not easy, everything important comes at a price. Please, keep in mind that we have to fight for the important things in our lives. Good things don't come just like that, without any effort.

Today, I am a proud Romani woman and I don't see myself as significantly different from other people. I am a woman who also wants others to be proud of who they are and the heritage they carry, or which they can carry if they want to.

I know I've been home very little recently. I told You about the great thing we were working on and today I can tell You it worked out. In my dream, You are a free and educated woman, unstigmatised by Your origin. You proudly walk the streets knowing that the world belongs to You, my Barori. I see you happy, serene, content and forward-looking in a country that knows who You are and is proud of You. As your mom, I hope that when You read these words, You will not find them empty and vain, I hope they will be colourful and vibrant. You will be smiling and the sun will cast a playful shadow on your face.

Miri Dajori, Dear Mom,

I've been thinking about You a lot recently, about your words. Sometimes, I am ashamed of myself because, in a way, I'm happy that You are no longer here to see this world, the world You imagined back then.

I still live in Banská Bystrica. The city that You criticised so often but nevertheless, loved. I remember how You kept saying that Banská Bystrica at the heart of Central Europe was the best place and the 21st century was the best time for our Romani dream.

I can't help but cry when I remember how much enthusiasm we felt after your ideas were acted on, they were so revolutionary in today's terms. Our living room often resembled a discussion club where words like justice, equality, and a better future not only for the Roma, but for everyone floated among clouds of smoke. The pride in your eyes when You entranced the crowd – so many denied their Romani origin, but You made them feel proud about it again, I think that memory hurts me the most.

Full of hope, You looked to the future, the one You were fighting for, a better future for me.

The way our city looks has not changed much. You would remember most buildings: they are just more shabby and grey. But something else has changed – I have realized that your dreams never came true, and maybe they never will.

When I think about it, maybe I could become attached to this city. But these days, it's trying too hard and clumsily. It fights me and wants to permeate the reality of my life, clueless that normality is the last thing I

can reach today. All my childhood memories, basic human goodness, warm hugs from a close person, and ordinary safety with which we used to walk the streets – they are gone forever. They left along with beautiful mornings, warm Sunday breakfasts, and bird songs promising nice days. But the saddest thing of it all is that there is no longer that important place we called home.

After You left, I thought nothing worse than your death could happen to me. The disintegration of my world results from the fact that I have lost You as its centrepiece, and it has been desolating. People were right, though, when they said time would not heal this wound but your absence would be replaced with memories, and I've been talking to You in my mind all the time. All the more, I'm glad that You can't see me living like this. And that's why my voice is going silent.

I don't study at university like You always wished. I don't read books or listen to your records. I sold them. There's no reason to be proud of my origin, or at least not publicly. I don't want to be seen, I'm merely surviving.

When I look into the past, I can see the slow evolution, I think I could point out the crucial moments. But when those things were taking place, no one would notice. If only I could go back and scream aloud like you did: „Romani zor a Keres kultura“. I would scream: „So san kore?“ But I didn't, together with the others, I squatted silently waiting for what was to come. And lots of things came.

For a long time, we would listen to the news about the heatwaves coming, we lived through them, sweated and complained, but nothing more. We lived just like we had before, sometimes we were sad, sometimes we were happy. On Sundays we would always meet and remember all of you who had left us. We had our dreams, loves, and petty troubles. Today, they seem petty, it's all so far away now. Dull emptiness is all that's left, the nothingness is painful, I can't even describe all the things it touches and ruins.

I no longer remember which dry summer in a row it was – on a hot day, I went to buy some groceries. It was the first time I realised that nothing will ever be the same. You remember, we would always do lots of shopping, a full fridge was the foundation of our sweet home (I know you'd smile now a little, that smile never left me). The shop hummed with emptiness. At first, I thought it was just a supply failure. I just wanted to buy a few things, bread and some packaged food. I stepped towards a shelf when someone shoved me aside from the back and screamed: "That's not for you!"

When I remember it, it was the first time I realised there was Us and Them. That We were not Them and we didn't have equal rights. We are a burden, animals. They must fight us to win resources. We are an obstacle, a nuisance, and if we want to survive, we must turn invisible. Once again.

I don't share your strength, but I'd like to believe that you would have it these days, miri dajori. I can't get out from under your shadow and describe in detail what I am living. Although I no longer believe in it, I'm still afraid that if Heaven exists, you will hear my words, and you will suffer even more than us, here.

I keep hitting bottom. Sometimes because I'm hungry, sometimes because they disgrace and humiliate me, at other times I'm just scared. But I no longer fear for my life, the idea of death no longer scares me the way it used to. Life is so much worse in its cruelty. I grew long fingernails, I dig them in my thighs when the world squeezes me too tight. I used to think that in the course of our lives, there is a "natural" possibility that we might fail. Now I see that failure is not a possibility, it is a certainty, a prophecy of the place and time we live in. We have no chance to be ourselves today.

Every day is the same and it's soul-crushing. Every day I wake up and apathy alternates with dreams, that is, if I can sleep at all. Our beautiful apartment that You cherished so much serves many of us today. There is no bedroom, living room, kitchen, it's just an area where we all sleep. In the morning I fetch water. There is no running water in our bathroom anymore (what an ordinary thing it used to be), but I still keep your old mirror. I no longer like to look in it. This bald head of mine is a dismal testimony to the days we are living. Today, we need to be pragmatic, there's a lack of water, we can't afford to have hair. I took after you and they can identify me as a Romani, which makes things harder. I am always at the end of the line for water, I'll only get some after others have enough. That's fairly often, so it's not that bad when you remember there are people who are unable to stand in line.

Food is no longer eaten for its taste, it only supplies us with energy and no one cares about its flavour. We all smell bad, but we don't realise it anymore, maybe we don't want to. We are like mice crawling the streets, scared by every rustle, by every figure coming around a corner. We must be afraid, they never bring anything good. We have all turned into wolves and focus on mere survival.

Mom, I'm scared.

I miss You.

I would love to hear You say, "Let's do it the other way around and create a world in which we will actually want to live."

Príprava ~ Zasievanie
Grounding ~ Seeding

Marwa Arsanios, Chto Delat,
Kitti Gosztola & Bence György Pálincás,
Francisco Huichaqueo, Saodat
Ismailova, Amanda Piña, Emília Rigová

Kurátori výstavy / Curated by:
Judit Angel, Alessandra Pomarico,
Borbála Soós, Ovidiu Țichindeleanu

29. 04. – 15. 07. 2022

Výstava v / Exhibition at: tranzit.sk
Beskydská 12, 81105 Bratislava

sk.tranzit.org

Architektúra výstavy / Exhibition archi-
tecture: Woven

Grafický dizajn / Graphic design:
Sándor Bartha

Koordinácia / Project co-ordinators:
Petra Balíková, Ivana Kristofíková

Inštalácia, technické zabezpečenie
Installation, technical supervision:
Martin Angelov, Juraj Mydla, Michal
Štompach

Slovenské titulky / Slovak video subti-
tling: Zoltán Baráth, Hajnalka Tulisz

Preklad, korektúra / Translation, proof-
reading: Elena & Paul McCullough,
Rado Ištók, Zuzana Jánska, Magdaléna
Kobzová, Miroslava Kuracinová Valová

Špeciálne poďakovanie / Special
thanks: Natalia Cristofolletti Barrenha,
Oto Hudec, Arthur Gruson & mor
charpentier, Ivana Rumanová

© tranzit.sk, the artists and the authors
Vydavateľ / Publisher: tranzit.sk
Judit Angel, riaditeľka / director

ISBN: 978-80-973930-3-8

Tlač / Printed by: Tiskárna Helbich Brno

tranzit.sk

u. fond
na podporu
umenia

Nadácia ERSTE je hlavným partnerom
iniciatívy tranzit. ERSTE Foundation is
main partner of tranzit.

Tento projekt bol podporený z verejných
zdrojov poskytnutých Fondom na pod-
poru umenia. Publikácia reprezentuje
výlučne názor autorov a fond nezod-
povedá za obsah publikácie.

This project has been supported using
public funds provided by Slovak Arts
Council. This publication reflects the
views only of the authors, and the Coun-
cil cannot be held responsible for the
information contained therein.

A WORLD OF MANY WORLDS

A NEW PROGRAM

tranzit.sk's new program emerges from a critical framework in which today's multiple crisis is also regarded as a cultural crisis, the result of modern, colonial, capital-ist, and patriarchal paradigms that have erased and endangered other forms of life and ways of knowing, being and relating. Since education is essential for bringing about an increasingly urgent systemic change in society, our new program builds on the pedagog-ical potential of art practices and their advocacy for a more just, ecologically sound, and relationally connected world.

Bringing together echoes of other places, times, and cultures in a wider ecolo-gy of knowledge, creating conversations among alternative learning spaces, decolonial thinkers, artistic forms, practices of care, mutual aid, and solidarity, the program strives to foster relations based on reciprocity, while also opening up new possibilities for collabo-ration with the local community and those interested in the processes of co-design and co-creation.

The program's title – **A World of Many Worlds** – stems from an often-quoted demand of the Zapatistas, the insurgent Indigenous people from Chiapas (Mexico) who, for almost 40 years, are building their path to autonomy, resisting land grabbing, repres-sion and abuse, and generating a trajectory toward a “world in which many worlds fit.” We share their vision of a world based on pluriversal, horizontal, and equitable relations in which various forms of knowledge are respected and defended.

A World of Many Worlds rearticulates the relationship between tranzit.sk's re-search, curatorial, educational activities, and public programs by building a flexible and porous space where the community is invited to enter and participate. This is reflected in the way tranzit.sk has been redesigned for the occasion by the architecture studio Woven through a circular movement connecting the rooms so that the space can be tra-versed in an uninterrupted flow of elements communicating with each other.

A welcoming and meeting point, the newly established *learning station* is cen-tral in fulfilling several functions: part library, research and learning lab, part display of art projects, it will host lectures, seminars, workshops, conversations, and participatory activ-ities. It will also serve as a living archive of objects and relations present in the neighbor-hood, a seedbed for further projects involving artists, practitioners and local residents.

The elaboration of this long-term program and its inaugural exhibition, **Grounding ~ Seeding**, co-curated by Alessandra Pomarico, Borbála Soós and Ovidiu Țichindeleanu, has been an overlapping process, informed by mutual inspiration, experience sharing and collective caring. I'm thankful for our collaboration and I believe in its potential for opening up further co-operations in the near future.

Judit Angel

GRO
UND
ING
SE
ED
ING